

1943

ГОДИНАТА НА ПРЕЛОМА

Румен НИКОЛОВ, ст.н.с. д-р

Петата година на Втората световна война е изпълнена със събития, които преобръщат изцяло нейния дотогавашен ход и в значителна степен предопределят крайния ѝ изход. Именно през 1943 г. със съкрушителни победи за съюзниците от антихитлеристката коалиция приключват няколко битки и кампании, започнали през предходната година. Те са последвани от поредица бойни действия, успешният завършек на които убеждава всеки безпристрастен наблюдател и анализатор на текущите събития, че дните на Тристранния пакт са преброени, а изходът на войната е предизвестен.

По ред причини, предимно идеологически и политически обусловени през следвоенните десетилетия, тези жалонни събития не са равнопознати на българския читател с интереси в областта на военната история. А и тези, за които той се счита достатъчно осведомен, в действителност не са се развивали напълно според вкоренените у него представи.

* * *

На 2 февруари 1943 г. с капитулацията на германската 6-а армия под командването на току-що произведения във висше офицерско звание генерал-фелдмаршал Фридрих фон Паулус приключва легендарната Сталинградска битка. Замислена през лятото на 1942 г. като рутинна операция по прикриването на настъпващата към Кавказ мощна групировка на Вермахта, битката на Волга постепенно засмуква огромни ресурси и на двете страни – в нея се включват 5 съветски фронта и 5 армии на Оста (2 германски, 2 румънски и 1 италианска). Същевременно още по време на хода си тя придобива измеренията не само на колосален военен, но и на всеобхватен идеологически, обществено-политически и дори цивилизационен сблъсък. В нея двете воюващи страни, по-точно двамата им лидери, залагат своето име, амбиции и престиж, и впрягат всичките си сили за защитата им. Именно затова Сталинградската битка бива подчинена на изискването „всичко или нищо“, а отзвукът от нейната развързка е толкова всеобхватен, че далеч не се свежда единствено до загуба на сили и средства и спечелване на фронтово пространство и инициатива. Ехото от поражението разтърсва из основи Третия райх и неговите съюзници и след него Оста вече не е същата. Центробежните спрямо Берлин тенденции набират сила, а в Германия униинето и съмненията изпълват съзнанието и на най-убедените в гения на фюрера, независимо от факта, че нацистката пропагандна машина работи на пълен ход за тяхното превъзможване. Победителите в двубоя, макар и заплатили неимоверно висока цена за своя успех (броят на жертвите на Червената армия надвишава този на Вермахта), вече могат да гледат по-уверено напред. Те показват, че германската военна машина, макар и все още изпълнена с мощ, вече далеч не е така неуязвима, както през началните месеци на войната. А вярата в собствените сили е един от важните фактори за победата.

* * *

Почти по същото време, на хиляди километри от бреговете на Волга – в безкрайните простори на Тихия океан, приключва един не по-малко драматичен сблъсък, започнал подобно на Сталинградската епопея около половин година по-рано. Японският императорски флот, унижен в битката при Мидуей, успява да изпревари американските планове за настъпление към северозападните пространства на Пасифика и на 5 юли 1942 г. стоварва десант на северния бряг на Гуадалканал, един от групата Соломонови острови. Започва спешно съсредоточаване сили и средства с намерението да се укрепи отбраната на индонезийско-филипинското направление и да се застраши американското военноморско присъствие в Южния Пасифик. Месец по-късно, на 7 август, под мощно авиационно и артилерийско прикритие американски морски пехотинци също дебаркират на острова и от този момент Гуадалканал става символ на цяла поредица от мащабни морски битки и кървави схватки в джунглите на Соломоновите острови.

Постепенно в множество ожесточени боеве, в които от двете страни се отличават с качествата си адмиралите Ф. Флетчър, Д. Калахън, У. Лий, Г. Микава, Н. Кондо, американските ВМС успяват да установят почти пълно превъзходство във водите около Гуадалканал, благодарение на което увеличават числеността на войските си на острова до близо 50 000. На 7 януари 1943 г. щатската морската пехота преминава в решително настъпление. Японските сухопътни части не са в състояние да окажат продължителна съпротива и получават заповед за постепенна евакуация. Последният японски войник напуска острова на 7 февруари 1943 г. и битката за Гуадалканал приключва. В нея японците губят 24 600 души и общо 47 големи бойни плавателни съда – 1 самолетоносач, 2 линейни кораба, 5 крайцера и 12 ескадрени миноносца; американските загуби се равняват на 6700 души, 2 самолетоносача, 8 крайцера и 15 ескадрени миноносца. Целта обаче си заслужава тежките материални загуби – след победата при Гуадалканал американският флот окончателно и безвъзвратно овладява инициативата в акваторията на Тихия океан. Япония е принудена да се откаже от мисълта за по-нататъшно придвижване на юг и въоръжените ѝ сили се организират за стратегическа отбрана по линията Алеутски острови–Маршалови острови–Нова Гвинея–Индонезия. През късната есен на 1943 г. ще започне постепенното изтласкване на японците и от тази линия под натиска на Югозападната и Централната тихоокеанска оперативна група на американската армия и флот под командването съответно на адмирал Честър Нимиц и на генерал Дъглас Макартър.

* * *

Докато в Европа и на тихоокеанския театър везните на победата все още само се накланят в полза на съюзените нации, то в Африка през 1943 г. войната за силите на Тристранния пакт приключва.

Опериращите в северните части на африканския континент германско-италиански войски под командването на генерал-фелдмаршал Ервин Ромел имат за цел достигането на Кайро и овладяването на Суецкия канал. Направлението обаче се отбранява от многочислени британски сили – превъзходството им в личен състав е четирикратно, а в бойна техника двукратно. Независимо от това през лятото на 1942 г. Африканският корпус на Ромел извършва рядко виждан във воената история рейд през пустинята, в края на който достига Ел Аламейн на 100 км западно от Александрия. Там обаче се оказва с изчерпани ресурси и лишен от снабдяване вследствие на тоталното превъзходство на английския флот и авиация, които не пропускат никакви германски или италиански транспортни съдове през Средиземно море. Използвайки невъзможността корпусът да получи каквато и да било подкрепа, командващият английската 8-а армия фелдмаршал Бърнард Монтгомъри натрупва значително количество сили и средства и на 23 октомври 1942 г. след активна артилерийска подготовка преминава в мощно контранастъпление. Започва многомесечното мъчително отстъпление на Африканския корпус, чието положение става безнадежно, след като на 8 ноември господстващият край мароканските и алжирските брегове съюзнически флот стоварва многочислени десанти в Казабланка, Оран и Алжир. Притискан от изток и запад от съединения на 18-а армейска група на съюзниците под командването на фелдмаршал Харълд Александър, Африканският корпус в крайна сметка е изтласкан едва ли не на самия морски бряг на п-ов Бон в Тунис и почти напълно обграден. На 9 март 1943 г. Ромел предава командването на генерал-полковник Юрген фон Арним и отлита в Берлин, за да моли Хитлер да му разреши да пристъпи към евакуация на обсадените войски. Фюрерът обаче е категоричен във фанатичното си настояване за „победа или смърт“. През това време условията за оказване на съпротива и възможностите за изтегляне на германско-италианските войски обратно в Европа окончателно изчезват, след като на 7 април английските и американските сили напълно затварят пръстена на блокадата, а генерал Х. Александър Александър и съюзническият главнокомандващ Дуайт Айзенхауер се подготвят за последен фронтален шурм. Безсмисленото кръвопролитие бива предотвратено благодарение обявената на 12 май 1943 г. капитулация на Африканския корпус, при която в плен попадат около 250 000 германски и италиански войници и офицери.

* * *

Военното присъствие на Оста на африканския континент приключва и пред съюзниците се открива пътят към Италия. Първата стъпка е остров Сицилия, охраняван от многочислени и добре въоръжени крепостни гарнизони на островчетата Пантелерия и Лампедуза. Върху тях съюзническата авиация за три седмици стоварва над 6000 т бомби. Независимо от незначителния ефект на бомбардировките италианските войски вдигат белия флаг още при приближаването на англо-американските десантни кораби. Никаква сериозна съпротива не оказва и отбраняващата Сицилия 8-а италианска армия, благодарение на което англоамериканската 15-а армейска група на 10 юли 1943 г. почти безпрепятствено стъпва на сицилианския бряг и за по-малко от седмица

изтласква на материка малобройните, но опитващи се да оказват противодействие германски части, като установява пълен контрол върху острова.

* * *

Падането на Сицилия предизвиква тежка политическа криза в Италия. Дучето Мусолини е свален от поста си и арестуван (за да бъде освободен 6 седмици по-късно от командосите на Ото Скорцени), а кралят възлага на началника на Генералния щаб маршал Пиетро Бадолио съставянето на ново италианско правителство. Съюзниците обаче не използват възможността да нахлуят веднага в разпадащата се пред очите им държава, а оправдавайки се с недостиг на ресурс за стъпване на европейския континент, продължително преговарят с Бадолио с надеждата да го склонят да скъса окончателно с Оста и да премине на тяхна страна. Докато траят тези уговорки, Германското върховно командване въвежда в Италия 13 дивизии, които заемат позиции за отбрана, формирайки два фронта: Северен – под командването на Ромел и Южен – начело с генерал-фелдмаршал Алберт Кеселринг.

На 2 септември 1943 г. нерешителният Бадолио най-после обявява капитулацията на Италия пред съюзниците и призовава италианския народ на борба с досегашния партньор в Оста, вече превърнал се в окупатор. Още на следващия ден съюзническите войски дебаркират на континентална Италия – английската 8-а армия на Монтгомъри в района на Реджо ди Калабрия, а 5-а американска на генерал-лейтенант М. Кларк – при Салерно. Там обаче тя се сблъсква с дотолкова ожесточена германска съпротива, че в продължение на 10 дни успехът на цялата десантна операция виси на косъм. Едва на 14 септември, след като на брега е стоварено значително количество тежки танкове и се водят непрестанни масирани бомбардировки на германските позиции с цялата налична авиация, съпротивата на частите на Вермахта започва да отслабва, американците бързо разширяват плацдарма си и преминават в настъпление към вътрешността на страната. В края на месеца съюзнически войски превземат Фоджа, а на 1 октомври и Неапол. Германците отстъпват на север и в средата на октомври 1943 г. заемат предварително добре подготвени позиции за отбрана по течението на р. Волтурно. Размахът и темпото на бойните действия рязко спадат и на италианския фронт настъпва продължителна оперативна пауза.

* * *

На Източния фронт обаче ожесточеното противопоставяне между Вермахта и Червената армия не секва нито за миг.

След разгрома на 6-а армия при Сталинград съветските войски предприемат мощно настъпление по целия южен участък на фронта, по време на което на 15 февруари 1943 г. е освободен четвъртият по големина град в СССР – Харков. При последвалите ожесточени боеве в района между Донец и Днепър германската армейска група „Юг“ на генерал-фелдмаршал Ерих фон Манщайн пречупва настъпателния порив на Воронежкия фронт и предприема мощно контранастъпление на север чрез 4-а германска танкова армия, в чийто авангард е 2-ри танков корпус на СС с командир обергрупенфюрер Паул Хаусер. Той разгръща силите си по направление на Харков, нахлува в града от север и изток и след кръвопролитни улични боеве на 14 март 1943 г. отново го завладява. След това на южния участък на Източния фронт настъпва

краткотрайно затишие, по време на което двете страни възстановяват силите си и се подготвят за лятната кампания, която ще ги сблъска на Курската дъга.

Ликвидирането на това съветско вклиняване в германските позиции и обкръжаването на съветските части в огромен „чувал“ Вермахтът поставя като основна цел на своята операция „Цитадела“, успешната реализация на която би му върнала стратегическата инициатива във войната. Замисълът е това да стане чрез мощни удари от север и от юг срещу Централния и Воронежкия фронт начело съответно с генералите К. Рокосовски и Н. Ватугин, които да бъдат нанесени респективно със силите на армейските групи „Център“ (генерал Валтер Модел) и „Юг“ (генерал-фелдмаршал Ерих фон Манщайн). Ударният юмрук се състои от 9-а армия на северния сектор и 4-а танкова армия на южния сектор на дъгата.

Съветската страна, макар и да притежава превъзходство във въоръжение и личен състав, решава да противопостави на тези планове силна и дълбоко ешелонирана отбрана, която да изтощи и обезкърви атакуващия противник, след което да премине в контранастъпление за окончателния му разгром.

В кратки срокове двете страни съсредоточават огромно количество сили и средства по протежение на дългата около 550 км Курска дъга.

* * *

Германското настъпление започва сутринта на 5 юли и се развива различно по двете направления. На северния сектор то бързо заглъхва в мощната съветска отбрана, но на южния главната съветска отбранителна полоса е пробита и германски части се вклиняват дълбоко в бойното разположение на Воронежкия фронт. В рамките на германското настъпление срещу южния сектор на Курската дъга на 12 юли 1943 г. в района на с. Прохоровка се разиграва най-голямото танково сражение във военната история. В срещен бой се сблъскват 2-ри СС танков корпус на Хаусер (268 танка и шурмови оръдия) и 5-а гвардейска танкова армия на генерал-лейтенант Павел Ротмистров (684 танка и САУ). Равносметката от еднодневното сражение е печална за съветската страна – нейните загуби са десеткратно по-високи от тези на противника. Но успехът остава без последици за германците – същия ден на северния фланг на дъгата започва мащабно съветско контранастъпление, което обезсмисля продължаването на настъплението на 2-ри СС танков корпус и слага началото на края на операция „Цитадела“.

По обобщени данни съотношението между германските и съветските загуби по време на битката при Курската дъга е, както следва: в личен състав 1:3,6; в бронетанкова техника 1:4,7; в авиация 1:1,7; в артилерийско въоръжение 1:1,8. Независимо от огромните загуби победата на Съветската армия при Курск е неоспорима. Разполагаща с неизчерпаем в сравнение с Вермахта човешки и материален ресурс, тя окончателно и безвъзвратно му отнема инициативата в бойните действия на Източния фронт. Последвалите Курск настъпателни операции на Червената армия, в резултат на които германските войски са отхвърлени на западния бряг на Днепър, а към края на 1943 г. отстъпват и него, само потвърждават това заключение.

* * *

Решителните събития по бойните полета на Втората световна война предизвикват значителна активност на дипломатическия фронт. Докато съюзниците на Третия райх трескаво разиграват различни варианти за измъкване от неговата прегръдка, вече превръщаща се в смъртоносна, съюзниците от Антихитлеристката коалиция задълбочават своя интегритет и усъвършенстват във все по-висока степен взаимодействието помежду си. На Техеранската конференция (28 ноември – 1 декември 1943 г.) правителствените ръководители на САЩ, СССР и Великобритания – Рузвелт, Сталин и Чърчил (Голямата тройка), се подписват под следния недвусмислен текст: „Ние достигнахме до пълно съгласие относно мащаба и сроковете на операциите, които ще бъдат предприети на изток, запад и юг. Взаиморазбирането, което постигнахме тук, ни гарантира победата“.

До нея остават още 18 кървави месеца...

Бележки:

Вторая мировая война: актуальные проблемы. М., 1995; Гриф секретности снят: Потери вооруженных сил СССР в войнах, боевых действиях и военных конфликтах. М., 1993; Лиддел Гарт, Б. Вторая мировая война. СПб, 1999; Меллентин, Ф. В. Танковые сражения 1939–1945. Рига, 1997; Туннельскирх, К. фон, Вторая мировая война 1939–1945. СПб, 1998; Der Zweite Weltkrieg 1939–1945: Kriegsziele und Strategie der grossen Maechte. Muenchen, 1996.

Втората световна война

1944 : Началото на края на Третия райх

Румен НИКОЛОВ, ст.н.с. II ст. д-р

Последиците от бойните действия по фронтовете на Втората световна война през 1943 г. могат да бъдат обобщени с едно изречение – загуба на стратегическата инициатива от страна на Третия райх и преминаването ѝ в ръцете на съюзниците от антихитлеристката коалиция. Съчетан с голямото ресурсно превъзходство, този факт им осигурява условия за разгръщане на активни действия по всички ТВД, докато противникът е принуден да премине към стратегическа отбрана.

Макар и тежко, положението на Райха не може да бъде квалифицирано като обречено, доколкото Германия все още притежава значителна стопанска и военна мощ и владее значителна част от европейското пространство. На Изток Съветската армия все още не е достигнала предвоенните граници на СССР, а на Запад отбранителният фронт на германските войски се простира от норвежкото крайбрежие до гръцкото.

* * *

Военнополитическите цели на СССР за предстоящата кампания биват формулирани от Сталин по следния начин: „*Войната навлезе в стадий, когато вече става въпрос за пълното прогонване на окупаторите от съветска земя и ликвидация на „новия ред в Европа“*“.

В поведението на Лондон и Вашингтон тенденцията „да не закъснеем“ с инвазията в Европа взема връх над нагласата „да не прибързваме“, мотивирана от стремежа им максимално да отслабят не само Германия, но и СССР. Основен компонент на съвместната англо-американска стратегия става нахлуването на континента, натрупването на сили и средства във Франция и нанасяне на удар срещу Германия. От дневния ред отпада „Балканският вариант“, застъпван от английското правителство и предвиждащ създаването на „санитарен кордон“ против СССР в Централна Европа.

На практика се пристъпва към реализация на решенията на Техеранската конференция, на която САЩ и Англия поемат ангажимента да осъществят крупен десант на европейския материк, а от своя страна СССР се задължава да предприеме съгласувано във времето мащабно настъпление с цел да не се допусне прехвърляне на германски сили от Източния на Западния фронт.

* * *

Изправено пред заплахата от Втори фронт, германското командване ускорява темповете на укрепване на френското крайбрежие срещу най-тясната част на пролива Ламанш – участъка между Па-дьо-Кале и Диеп, където то очаква да дебаркират главните сили на съюзниците. Към началото на юни 1944 г. във Франция, Белгия и Холандия са дислоцирани 58 дивизии на Вермахта, подчинени на главнокомандващия германските войски на Западния фронт генерал-фелдмаршал Герд фон Рундшидт. Те формират две армейски групи (Heeresgruppe): „В“ (генерал-фелдмаршал Е. Ромел), включваща 7-а и 15-а армия и 88-и армейски корпус; „Г“ (генерал Й. Бласковиц), състояща се от 1-ва и 19-а армия. Германските ВВС разполагат на западния ТВД с едва 160 боеспособни самолета, а военноморската група „Запад“ се състои от 49 подводници, 5 ескадрени миноносца, 59 стражеви кораба и 146 тралщика.

За провеждане на десанта и предприемане на последващи настъпателни действия съюзниците съсредоточават на Британските острови четири армии под общото командване на ген. Д. Айзенхауер: 1-ва и 3-а американска, 2-ра английска и 1-ва канадска или общо 37 дивизии, 12 бригади и 10 отряда със специално предназначение „командос“ и „рейнджърс“.

Окончателният план на операция „Овърлорд“ предвижда провеждането на морски и въздушен десант по нормандското крайбрежие на участък с протяжност от около 80 км, като до двадесетия ден от началото ѝ бъде създаден плацдарм с размери 100 км по фронта и 100–110 км в дълбочина, където ще се съсредоточат силите и средствата, необходими за предприемане на настъпателни действия в Северна Франция.

* * *

Първият етап на десантната операция е проведен под командването на генерал Б. Монтгомъри и бива осъществен от 1-ва американска (генерал О. Брадли), 2-ра английска (генерал М. Демпси) и 1-ва канадска (генерал Х. Грерър) армия. През нощта срещу 6 юни съюзническата авиация нанася мощен удар срещу противниковите войски, щабове и укрепени пунктове. Бомбардировката е последвана от стоварване на нощен въздушен десант от 2400 самолета и 850 планера. Започва и масирана артилерийска подготовка откъм морето, водена от 7 линкора, 24 крайцера и 74 ескадрени миноносца. В 6.30 ч. първите отряди на морския десант стъпват на френския бряг.

До края на първия ден от началото на операцията съюзните войски създават три плацдарма с дълбочина от 2 до 9 км, на които биват стоварени 8 дивизии с численост около 156 хил. души. На 12 юни плацдармът е вече с размери 80 км по фронта и 13–18 км в дълбочина, а на него се намират 16 дивизии и допълващи части. В края на месеца съюзническият плацдарм в Нормандия се разпростира на 100 км по фронта и на 20 до 40 км в дълбочина. Разширявайки го и през следващия месец, на 25 юли съюзните войски достигат рубежа Сен Ло – Кан, с което Нормандската десантна операция приключва. По време на почти седемседмичните боеве германците губят 113 000 войници и офицери (убити, ранени и пленени), а съюзниците – 122 000 (от тях около 73 000 американци).

Решаващ фактор за успеха на операцията се оказва абсолютното господство на съюзниците във въздуха и по море, което позволява съсредоточаването на голямо количество сили и средства. Германското командване, лишено от възможността да противодейства със своята авиация и флот, прилага своето „оръжие чудо“ – самолетите

снаряди ФАУ-1. Първите удари срещу Англия биват нанесени през нощта на 13 юни, а три дни по-късно започва масово бомбардиране на английски градове. Обаче поради ниската си скорост (до 610 км в час) и малка височина на полета (до 1000 м) ФАУ-1 стават лесна жертва на английската изстребителна авиация и зенитна артилерия, вследствие на което и не оказват сериозно влияние върху хода на „Овърлорд“ – най-голямата десантна операция в световната военна история.

Тя довежда до откриването на Втори фронт в Европа и разширява и укрепва стратегическото взаимодействие между съюзниците, с което значително съкращава времетраенето на Втората световна война и количеството дадени в нея жертви.

* * *

Почти едновременно със събитията на Западния фронт Вермахтът е подложен на унищожителен натиск и на Източния. На 23 юни 1944 г със силите на 4 фронта: 1-ви Белоруски (К. Рокосовски), 2-ри Белоруски (Г. Захаров), 3-ти Белоруски (Ив. Черняховски) и 1-ви Прибалтийски, започва една от най-големите настъпателни операции по време на Втората световна война – Белоруската. За провеждането ѝ от съветска страна са съсредоточени огромно количество сили и средства – 166 дивизии и 9 бригади (общо около 1,4 млн. войници и офицери), близо 32 000 оръдия и минохвъргачки, над 5000 танка и САУ, 6000 самолета. Противостои им армейска група „Център“ (Е. Буш, след това В. Модел) и отделни съединения от армейските групи „Север“ и „Северна Украйна“ – 63 дивизии и 3 бригади (около 800 000 военнослужещи), 10 000 оръдия, 900 танка и щурмови оръдия, 1700 самолета. В хода на операцията, продължила до 29 август, германската отбрана е пробита на 400-километров участък и настъпващите войски достигат дълбочина на пробива от 600 км. В резултат на това е възстановена принадлежността на цялата Белорусия и части от Латвия и Литва към СССР, а Червената армия навлиза на територията на Полша (източно от реките Нарев и Висла) и надвисва над източната граница на Германия.

* * *

Още преди да е приключила Белоруската, съветската армия предприема и Яшко-Кишиневската настъпателна операция. Проведена със силите на 2-ри и 3-ти Украински фронт, тя започва на 20 август 1944 г. Още на втория ѝ ден е овладян крупният икономически център на Румъния – Яш, а до вечерта на 23 август приключва обкръжаването на многочислената кишиневска групировка на противника. Същия ден в Букурещ бива свалено правителството на Антонеску, а на 25 август Румъния обявява война на Германия.

Докато войските на 2-ри Украински фронт продължават настъплението си в северозападно направление, към границата с Унгария, тези на 3-ти Украински фронт, преследвайки отстъпващите на юг германски части, на 3 септември 1944 г. достигат румънско-българската граница. Два дни по-късно Кремъл официално заявява, че от този момент „Съветският съюз се намира в състояние на война с България“. На 8 септември съединения на 3-ти Украински фронт пресичат границата и навлизат в България, без да срещнат каквато и да е съпротива от страна на българската армия.

Навлизането на съветски войски в България и Румъния създава благоприятни условия за плътен обхват на целия южен фланг на германската стратегическа отбранителна

линия. Пред Съветската армия се открива пътят към Унгария – последния европейски съюзник на Третия райх.

* * *

Между 28 септември и 20 октомври войски на 3-ти Украински фронт (57-а стрелкова и 17-а въздушна армия) и 2-ри Украински фронт (46-а армия), съвместно със сили на Народоосвободителната армия на Югославия и Отечественофронтовската българска войска (1-ва, 2-ра и 4-а армия) провеждат Белградската операция. Нейната стратегическа цел е предотвратяването на изтеглянето от Балканите на германската армейска група „Е“. В резултат на операцията са пресечени нейните комуникации и тя е принудена да се оттегля от Полуострова към Унгария не по прекия маршрут, а използвайки заобиколни пътища през Черна гора и Босна.

* * *

Военнополитическото ръководство на Третия райх, анализирайки критичната обстановка вследствие на едновременния натиск от изток и запад, преценява за възможно да промени ситуацията на Западния фронт, да нанесе поражение на англо-американските войски и с освободените след това сили и средства да окаже решителен отпор на Източния фронт. Тази цел е възложена на започналото на 16 декември 1944 г. настъпление в Ардените – операция «Wacht am Rhein» („Рейнска стража“).

Германското командване възнамерява да осъществи пробив на 80-километров участък от фронта, да форсира р. Маас и да настъпи към Антверпен, при което да бъдат блокирани и унищожени разположените в Белгия и Холандия 1-ва канадска, 2-ра английска, 9-а и 1-ва американска армия. Използвайки самоувереността на съюзниците, германското командване съсредоточава по направлението на главния удар три армии (6-а танкова СС, 5-а танкова и 7-а общовойскова) под общото командване на генерал-фелдмаршал Валтер Модел: общо около 250 хиляди бойци, 1000 танка и щурмови оръдия, 800 самолета, над 2600 оръдия и минохвъргачки.

Настъплението започва на 16 декември и заварва съюзниците напълно неподготвени. През първите три дни от операцията германските войски пробиват отбраната на 8-и американски корпус и се придвижват на 30–40 км в дълбочина. Съюзното командване започва спешно да съсредоточава крупни сили в полосата на активните бойни действия: изпратените там две бронетанкови и две въздушнодесантни дивизии забавят темпа на германското настъпление и нарушават сроковете на операцията. Челните отряди на Вермахта се доближават до р. Маас на 25 декември, но на следващия ден биват атакувани от подкрепени с авиация сили на 3-а американска армия и напредването им е спряно на достигнатия рубеж.

* * *

Въпреки големите загуби и острия недостиг на гориво и боеприпаси, германското командване не се отказва от идеята си да внесе обрат в бойните действия на Западния фронт. На 1 януари 1945 г. две германски армии (1-ва и 19-а) нанасят внезапен удар в Елзас и Вогезите и бързо се придвижват в южно направление.

В този критичен момент премиерът У. Чърчил се обръща лично към съветския лидер: *„На Запад се водят много тежки боеве... ще Ви бъда много благодарен, ако ми съобщите, можем ли да разчитаме на крупно руско настъпление...“*. Още на следващия ден Чърчил получава отговора на Сталин: *„Отчитайки положението на нашите съюзници на Западния фронт, Върховното Главно командване реши да започне широки настъпателни действия против германците по целия фронт... Ще направим всичко възможно, за да окажем съдействие на нашите славни съюзни войски“*. Москва наистина предприема настъпателни действия по цялото протежение на Източния фронт – от Балтийско море до Карпатите, с осем дни по-рано от планираното – на 12 януари 1945 г. При така създадената обстановка германското командване бива принудено да се откаже от активни настъпателни действия на Западния фронт и да започне да прехвърля боеспособни съединения на Източния.

* * *

Месец след началото на Арденското настъпление германските войски биват отхвърлени на изходния си рубеж. В хода на последната си настъпателна операция през войната Вермахтът губи 120 хиляди военносслужещи и голямо количество бойна и транспортна техника. Загубите на съюзниците в личен състав се равняват на около 77 000 души, но в същото време е унищожен значителен дял (между 15 и 35%) от въоръжението и военната техника, която те използват в европейския си поход.

* * *

Събитията на Тихоокеанския ТВД остават в сянката на колосалните сблъсъци в Европа. Намеренията на Японската империя през 1944 г., която пристъпва към изграждане на своя „сфера на национална отбрана“, са да „провали настъпателните планове на САЩ и Великобритания“, докато натрупа достатъчно потенциал, за да поеме отново инициативата във войната срещу тях.

Вашингтон и Лондон на свой ред прокламират съвместните си намерения относно продължаването на войната в Пасифика по достатъчно недвусмислен начин: *„В сътрудничество със заинтересованите далекоизточни държави да продължим и разширим неотслабващия натиск върху Япония“* с цел нейната безусловна капитулация в максимално кратък срок.

* * *

На практика това се реализира, като американските сили постепенно стесняват обръча около японските острови и през есента приближават Филипинския архипелаг – последната преграда, прикриваща подстъпите към Азиатския континент и комуникациите му с Южните морета.

Филипинските острови се отбраняват от японската 14-а армия, съсредоточена на о-в Лусон, а в близост до него са и главните сили на императорския флот. Само една японска дивизия е разположена на о-в Лейте, където има естествени възможности за стоварване на десант и оборудване на аеродруми. Американското командване избира именно него за дебаркиране и концентриране на силите и средствата, необходими за овладяване на Филипините.

Тази бойна задача е възложена на 6-а армия (90 000 войници и офицери) и 7-и тихоокеански флот, разполагащ с 650 бойни и спомагателни плавателни съда, 1280 самолета на палубната авиация и около 300 самолета с наземно базиране.

На 20 октомври под мощно артилерийско и авиационно огнево прикритие в северозападната част на острова е стоварен десант в състав от четири дивизии, които завладяват плацдарм с широчина от 18 км и дълбочина до 13 км. Японското командване, стреснато от очертаващия се пробив в стратегическата отбранителна линия, спешно изпраща към Филипините мощна военноморска групировка в състав от 9 линейни кораба, 19 крайцера, 4 самолетносача, 33 ескадрени миноносца и 28 подводни лодки. Придвижването на армадата обаче е своевременно установено от американски подводници и самолети и тя бива атакувана от американския флот. Така на 23–25 октомври в пролива Суригао и край о-в Самар се разразяват най-големите морски сражения по време на Втората световна война. Японският флот разчита на огневата мощ на своите линейни кораби и крайцери, поради което се стреми да води боя от близка дистанция. Американските военноморски сили, притежавайки подавяващо превъзходство в самолетносачи и оборудвани с най-съвременна радиолокационна техника, имат възможността да използват палубната си авиация много преди сближаването с японските кораби, както и да водят бой в нощни условия.

Тези аргументи са оказват решаващи и предопределят разгрома на японския флот. По време на тридневните боеве той губи 3 линейни кораба, 4 самолетносача, 10 крайцера, 9 ескадрени миноносца, 1 подводна лодка и значителна част от палубната си авиация. Японският гарнизон на о-в Лейте капитулира малко след края на морското сражение, с което военните действия биват пренесени от Тихия океан в Южнокитайско море и на близките подстъпи към Япония.

* * *

Бойните действия през 1944 г. укрепват военното сътрудничество в рамките на антихитлеристка коалиция и значително разширяват рамките и мащаба на стратегическото взаимодействие между съветските въоръжени сили и англо-американските войски в Европа.

Откриването на Втория фронт позволява до края на 1944 г. германските войски да бъдат напълно изтласкани от Франция, Белгия, Люксембург и Холандия. Общата площ на освободените от съюзниците територии се равнява на около 600 хил. кв. км с население над 76 млн. души.

Военните успехи на страните от антихитлеристката коалиция, достигнати през 1944 г., създават всички необходими военнополитически и стратегически предпоставки за окончателния разгром на Трестранния пакт. Пламъкът на войната в Европа и Азия се доближава все по-близо до разпалилите я държави...

Бележки:

Тегеран-Ялта-Подсдам. Сборник документов. М., 1971; Фуллер, Дж. Ф. Ч. Вторая мировая война 1939-1945 гг. Стратегический и тактический обзор. М., 1956; Лиддел Гарт, Б. Вторая мировая война. СПб, 1999; Типпельскирх, К. фон, Вторая мировая война 1939–1945. СПб, 1998; Hitlers Weisungen fuer die Kriegfuehrung 1939-1945.

Dokumente des Oberkommandos der Wehrmacht. Frankfurt am Main, 1962; Jacobsen, H.-A. 1939-1945. Der Zweite Weltkrieg in Chronik und Dokumenten. Darmstadt, 1961; Der Zweite Weltkrieg 1939–1945: Kriegsziele und Strategie der grossen Mächte. Muenchen, 1996.